

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ**ԱՆԽԻՂՃ ԶԳԱՑՍՈՒՆՔ****Ա.**

«Լուրջ Ախտանշաններ» Խմբագրականներու շարքով մը, Սիոն իր անցեալ չորս թիւերուն մէջ, կարգ մը մատնանշումներ և դատումներ ըրած էր մեր ժողովուրդի կրօնական, բարոյական և ընկերային ըմբռնումներու և արտայայտութիւններու շուրջ: Այդ մատնանշումներու կարգին, անդրադառնալով մեր մամուլին մէջ յաճախ արտայայտուած խել մը անհեթեթութիւններուն, լրագրային պայքար կամ քննադատութիւն անունին տակ, մեր ցաւն ու զգուանքը յայտնած էինք կիլիկիոյ մեծանուն գահակալին նկատմամբ եղած անպատկառ արտայայտութիւններուն և վերագրումներուն համար, արդիւնք՝ կրթութեան պակասի և զուեհիկ ու զձուձ կիրքերու, մեր մամուլի կարգ մը անպատասխանատու գրիչներու կողմէն:

Ինքը զոյ, սիրտը զոյ, կ'ըսէ մեր հոգեբան ժողովուրդը, «Արեւելք» զայրապնած ու փրփրերախ, «Ետիս կորիւր սատանայ» «Եւ դուք արարիք տուն Հօր իմոյ...» խմբագրականներով անգամ մը ևս կը բանայ իր մաքին ճոխ մթերանոցը, և խել մը անյարիւր արտայայտութիւններով, զձուձ ու զազոտագողի ակնարկութիւններով, կը ջանայ ըսել բաներ հայ եկեղեցականութեան հասցէին, որոնք միայն «Արեւելք»ի խմբագրի մաքին պատկերը կը վերբերեն:

«Արեւելք», իր յիշեալ խմբագրականներուն մէջ, հրէշներու հետ կը համեմատէ հայ եկեղեցականները, և այս վերջինները աւելի առեւելի կը գտնէ: Կը մեղադրէ հայ ժողովուրդը անոնց նկատմամբ ունեցած իր յարգալից վերաբերմունքին և հանդուրժողութեանը համար: Թէ մութ և սև ուժեր կը վարեն հայ եկեղեցականութիւնը, Անթիլիասէն երուսաղէմ, ծրագրուած շարժումով մը, Տակաւին անոնց մեծ մասը ըստ «Արեւելք»ի «անբասիր» խմբագրին, իրենց պորտը բուծելու և կամ դիւրք շինելու համար սքեմ կը կրեն և թէ հայ ժողովուրդը շատ ներդաժիտ եղած է անոնց նկատմամբ, որոնք վանքին խցիկները և եկեղեցական ասպարէզը իրենց շահատակութեանց ասպարէզ են ընտրած: Եւ կը յաւելու թէ մենք՝ դեռ նոր պիտի սկսինք մատնանշել այն չլուրջ ախտանշանները որոնց ենթակայ է հայ հոգեւորականութիւնը:

Սակայն «Արեւելք»ն ու մանաւանդ իր «անխոցելի» խմբագիրը գիտեն թէ հայ եկեղեցականութիւնը այդպէս ներկայացնել ուզելուն իրենց տարիներու *idée fixe*, այլևս միայն իրենց կը պատկանի: Հայ եկեղեցականութեան նկատմամբ զգացուած նախանձախնդրութիւնը չէ, նորէն կ'ըսենք, պատճառը իրենց նման պարսաւագրին և գիրբուն, անոնք ոչ մէկ ատեն իրենց դերին գիտակցութիւն և քաջութիւն ունեցողներուն կ'ընծայեն համակրանքը: Սովոր

են հիանալու միայն իրենց իր գործիք ծառայողներուն վրայ, եթէ գտնեն նման վատառողիներ Տիրոջ այգիին մէջէն, և անոնց երբեմն տկար սրունդներէն՝ սրինգ, և պարապ գանկերէն թմրուկ շինելու, անոնցմով երգելու համար իբր թէ հայ եկեղեցականութեան փառքը: Ողբամ զգեզ հայ լրագրութիւն, ինչ թշուառամիտներու է մնացեր ասպարէզը մեր արժէքներն ու բարքերը վերբերելու և սեւեռելու համար:

Հայ հոգեւորականութեան մէջ գայթակղութիւն և յոռի կողմեր միայն տեսնելու տրտում, ցաւառիթ այս ախորժակները կը բխին հոգեբանութենէ մը և անոր անդրադարձ իրողութիւններէ, այս մասին յետոյ: Կը զարմանանք, իւրապէս, որ «Արեւելք», հանրային այս օրկանը, մեղաակցօրէն կը զիջի որ իր այսահար խմբագիրը, իր տէրերուն աւելի լաւ ծառայելու թշուառամտութեամբ, թոյլ փայ ինքզինքին այսկերպ ըսելու բաներ՝ զոհողութեան սեմպոյ հանդիսացող մեր եկեղեցւոյ և եկեղեցականութեան մասին, որոնք միայն թաւք մը պիտի սիրէր ըսել:

Ո՛չ Պ. Խմբագիր, հայ եկեղեցականութիւնը հրէշներէ և պորտաբոյծներէ չէ բաղկացած, իսկ եթէ ձեր հիւանդագին ու մահամեծ բարոյականութեան առջև, անոնք այդպէս կ'երեւին, ինչպէս մեր ժողովուրդը կը հաւատայ որ չար ու զգուելի մահամեծ հիւանդներու աչքին հրեշտակները սասանաներու կը փոխուին, ատիկա միայն ձեզի յատուկ մտառեալութիւն մը պէտք է եղած ըլլայ: Մուծ ու սև ուժերուն գործիք եղողներուն գործը դիւրին չի ծածկուիր Աստուծոյ այս արդար արեւին տակ և շուտով կը յայտնուի:

Իսկ Երուսաղէմի Աթոռին և անոր ներկայացուցիչներուն և պահապաններուն դերը այնպէս եղած չէ, ինչպէս կը սիրէք մտածել և ներկայացնել ձեր ժանգոտած հոգիի «մթնոլորտէն»:

Հայ Երուսաղէմի զինուորեալ Միաբանութեան գործը, վաղնական օրերէն սկսեալ՝ առարկայ եղած է միշտ հայ ժողովուրդի սիրոյն և անխառն մեծարանքին, որուն բուն կոչումն է եղած Սուրբ Երկրին մէջ Հայ եկեղեցւոյ և ժողովուրդի իրաւունքը եզոյ սրբավայրերու և ազգայատկան իրաւունքներու պաշտպանութեան գործը, միջազգային քրիստոնէութեան այս ոստանին մէջ: Այս է պատճառ անտարակոյս որ զաղթաշխարհի կէս միլիոնը անցնող զանգուածներու սրտին ինչպէս մտքին մէջ, Հայ Երուսաղէմը պահած է ու կը շարունակէ պահել իր տարօրէն ամուր կշիռը, մնալով մեր հանրային կազմակերպութեանց մէջ ամենէն նուիրական և կենդանի կռուաններէն մէկը: Երուսաղէմի Միաբանութիւնը այս վերջի քսանհինգամեակի շրջանին, տուաւ իր լաւագոյն արամադրութեանց եւ փափաքներուն հաւաստիքը: Շնորհիւ ձեր չհաւանած այդ նոր սերունդին, ժանքին տնտեսական գործը տասնապատկուած է այսօր իր արդիւնքին մէջ: Կրթական աշխատանքները վանքէն ներս և մեր ժողովուրդին նկատմամբ տարուէ տարի կը պահեն նոյն համեմատութիւնը: Հազառակ Պաղեստինի զուգադիպող տարիներու դժնդակ պայմաններուն, անայլալ շարունակուած է մեր կրօնական գործը, չէ չիլած ոչ մին այն կանթեղներէն՝ զորս մեր երջանիկ նախնաց շերմեռանդութիւնը վառած ու դրած է Տնօրինական Սրբատեղեաց մեր իրաւունքներուն վերեւ, և որոնց հսկող ու լուսարար կը կենայ Սրբոց Յակոբեանց զինուորեալ Միաբանութիւնը:

Իսկ Պաղեստինի այս աղէտի միջոցին, Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը, իր Սրբազան Գահակալէն սկսեալ մինչև յետին միաբանը, անսասան կեցան իրենց պարտականութեանց գիծերուն վրայ, հովանաւորելով, հերքելով, փոփոխելով և սնուցանելով վաճառականական ծրուածքներէ մինչև իրական հաշիւ հաստատութիւնը մէկ կողմէն, ու հսկելով մեր Սուրբ Տեղեաց իրաւանց միւս կողմէն: Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը ոչ միայն ինքզինքը, այլ նաև իր բոլոր շէնքերը և վարդապետներու անձնական սենեակներն անգամ բացաւ հայ ժողովուրդին առջև, անոնց տառապանքին սատար հանդիսանալու համար: Եւ այն օրերուն երբ կարկուտի պէս ռումբեր կը թափէին քաղաքին վրայ, և ոչ ոք կը համարձակէր իր թաքստոցէն զլուրը դուրս հանել իր ընտանիքին օրապահիլը անգամ հայթայթելու, երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանը Ս. Յարութիւն և Աստուածամայր կ'իջնէր 2-3 ժիւղմէթ քալելով վտանգին մէջէն և ռումբերու տակ, հանապազօրեայ պաշտամունքին ի խնդիր, և Ս. Տեղեաց ի պաշտպանութիւն:

Ահա թէ ի՞նչ կ'ընէ, և ի հարկին զիտէ ընել Ս. Յակոբեանց զինուորեալ Միաբանութիւնը, և ոչ թէ իր խուցերուն մէջ «Սերեւելք» ի խմբադրին աղտոտ միտքին շարժապատկերը ապրելու համար:

Այս աղէտալի օրերուն մէջն անգամ, երբ դուք Պ. Խմբագիր ձեր պորտը պարարելու համար ամենատրտում դերերն յանձն առած էք, Հայ Երուսաղէմի վարդապետը իր բերնին պատառը կը բաժնէ իր ժողովուրդին հետ, որուն աւնունով կը խօսիք, և որուն պատկանելու հազիւ թէ իրաւունքը կրնաք ունենալ: Տակաւին իր եկեղեցիները դպրոցներու վերածած՝ կը մտածէ այն երիտասարդ սերունդին, որուն կոչ կ'ընէք անվաւեր զօրապետի ձեր կայքէն, որ ուսթօթութեւ հայ եկեղեցականութեան նկատմամբ: Որքան ապականած պէտք է ըլլալ, չտեսնելու համար այս բոլորը:

Մուսթ և սև ուժեր բնաւ չեն վարած հայ եկեղեցականութիւնը, Անթիլիասէն Երուսաղէմ, այլ անմիտ ճպտեւներ միայն տարիներէ ի վեր անմտօրէն բարբառնջիլ գիտեն այդ զոյգ Հաստատութիւններու նկատմամբ: Երուսաղէմի վանքին պատուրը շատ ամուր եւ սիրելի խմբագիր, և իբրև լացի պատ ծառայած են ու պիտի ծառայեն բոլոր անոնց՝ որոնք իրենց անզօր սպաքները փորձելով ուզած են անոր անխախտելի պարիսպներուն: Այժմ կարգը ձերն է, դուք ալ ընդդէմ խթանին փորձեցէք ձեր աքացին, ապա զինաթափ եկէք լալու ձեր անկարող սրտատուութիւնը ձեզի պէսներուն իբր լացի պատ ծառայող Սրբոց Յակոբեանց վանքի ամուր պարիսպներուն տակ: Այս է եղած ճակատագիրը բոլոր անվաւեր ասպետներուն:

Յետոյ կեղծ է ձեր, ինչպէս ըսինք, օրդոլումի այդ ճարտարամտութիւնը, դուք չէք հաւատար ձեր հոգիի պարկեշտ կողմէն, թէ այդ է հայ եկեղեցականութեան վիճակը: Եթէ այդ եղած ըլլար ձեր համոզումը, ոչ թէ խաչակրութիւն պիտի քարոզէիք իր դէմ, այլ պիտի սպառէիք ձեր բոլոր միջոցները, ձեր մէջ ունենալու և ձեր սայլերուն լծելու համար զանոնք: Վասնզի ո՞վ աւելի քան ապականած հոգեւորականութիւնը պիտի կրնար ըլլալ կնրպլնկալ և նպատակայարմար գործիքը այս կամ այն շահագործման:

Տակաւին «Երբ ձուկը զլուխէն է հոտած» ձեր ծանծաղամիտ և դէպ-

քերը միայն ձեր ակնոցներէն դիտելու տրտում մտայնութեամբ կը յանդգնիք վերագրել բաներ Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետութիւնը ներկայացնող մեծու-
թիւններու հասցէին, որոնք ճիշդ եղած պիտի ըլլային՝ եթէ ճիշդ եղած ըլլային:

Հայ հոգեւորականներու մօտ չէ խախտած հաւատքը, հակառակ որ դուք այդ ձեւը կուտաք ձեր տրտումը: Հայ եկեղեցականութեան հետ ձեր ունե-
ցած խնդիրը հաւատքի և կրօնքի հարց չէ երբեք. այլ որովհետեւ դուք քաջ
խելամտած էք որ անոր կազմին գրեթէ բոլոր տարրերը, իննսունեկին առ հա-
րիւր, սկսեալ Ամենայն Հայոց Արքայապետին Հայրապետէն մինչև վերջին նորըն-
ծան, ամէնքն ալ անհամախոհ և անհամամիտ են ձեր մտայնութեան և ընթաց-
քին: Ատոր համար իրիզ չէք ընել դիմելու ամենէն անարգ միջոցին, հանրային
զգացման առջև անվարկելու համար զանոնք, ցեխոտելով հայ եկեղեցականու-
թիւնը այնպիսի կեղտով մը՝ որ երբեք գոյութիւն չէ ունեցած: Հայ եկեղեցին
և եկեղեցականութիւնը եթէ իր դերին մէջ չէ եղած, ատիկա իր կրօնորական
հանդուրժողութիւնն է, դժբախտաբար, ձեր ազգային կեանքի ընթացքն ու
նկարագիրը խանգարողներու նկատմամբ:

Հակառակ տարիներու յամառ մեղադրանքին չէ հաստատուած տակա-
ւին թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետը իրապէս կը գործէ՝ նուաճող խստու-
թեանց տակ: Իսկ սփիւռքի հայ հոգեւորականութիւնը, հնազանդելով իր զե-
րագոյն Պետին, կը կատարէ պարզապէս սիրոյ և կարգապահութեան, խղճի և
օրէնքի պարտականութիւն մը, և կը կատարէ զայն գիտակցօրէն, համոզուած
թէ ինչ որ կ'աւանդուի իրեն իբրև հրաման Հայրապետական՝ ամէն մասամբ
համաձայն է հոգեւոր և ազգային կարիքներուն ի սփիւռս աշխարհի ցրուած
հայութեան. և ոչ թէ «խախտած հաւատքի», ինչպէս այնքան կեղծապարիշա
մտայնութեամբ դիտէ զառանցել «Արեւելք»ի խմբագիրը:

Բայց, ըստ մեզ, հայ եկեղեցականին հաւատքը այն ատեն միայն պիտի
խախտէր, երբ մոռնալով իր կոչումը՝ իր համոզումները ստորագասէր կիրք և
մաղձ փրփրող նկատումներու, ինչպէս անհեռաւոր միտքերու և անհաւասա-
րակշիռ կամքերու տարուբերումներուն: Սակայն հայ եկեղեցականութիւնը ընա-
պիտի չընէ այդ բանը, պիտի չենթարկուի ոչ մէկ հոսանքի ուղղեցութեանը,
ո՛չ մէկի կիրքին և ո՛չ միւսի մաղձին. իր ջանքը պիտի ըլլայ ծառայել իր ժո-
ղովորդին, և հաւատարիմ միշտ իշխանութեանց, «տալ զկայսերն՝ կայսեր, և
զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ»: Ու ձեր ժողովուրդին համար ազգային գիտակցու-
թեան ամենէն փառաւոր շրջաններէն մին պիտի սկսի այն վայրկեանին՝ երբ
զխոնայ իր կրօնքին ու կրթութեան գործի շրջանակէն դուրս թողուլ զանոնք
որ «չ առաջինին հաւատքը ունին և ոչ երկրորդին անխառն ըմբռնումը»:

Առ այժմ այսքան: